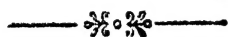

નામદાર શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારના કેળવણી ખાતા
રક્ષી ધનામ તથા લાયબ્રેરી માટે મંજૂર કરેલી.)

વિદ્યાર્થીને કાવ્ય સુબોધ.

રચનાર,

કેલામવાસી કવિ શિવાનંદજી

કેલામરા તા. ખ માત.

પ્રકાશક,

વસો નિવાસી વ્યાસ ગોરધનરામ લલ્લુરામ

મુ. વસા.

આવૃત્તિ ૩ જી

પ્રત ૧૦૦૦

અમદાવાદ.

ખાડીયામા “ દિતેન્દ્ર પ્રેસ ” મા મહેતા હરિપ્રસાદ
પિતાબિરદાસે છાપ્યો.

અવત ૧૯૭૧

સને ૧૯૧૪

કીમત રૂ. ૦-૧-૦ ✓

૫૭૧૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

। ગજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ ।

અનુક્રમાંક ૫૭૧૦

વર્ષિક

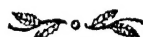
પુસ્તકનું નામ વિદ્યાપીઠને ડાહ્યા મુદ્રાય

વિષય ૬-: ૪

(નામદાર શ્રીમંતે ગાયકવાડ સરકારના કળવણી ખાતા
તરફથી ઈનામ તથા લાયઝેરી માટે મંજૂર કરેલી.)

વિદ્યાર્થીને કાવ્ય સુખોદ.

રચનાર,
કેશાસવાસી કવિ શિવાનંદજી

પ્રકાશક,
વસો નિવાસી વ્યાસ ગોરધનરામ લલ્લુરામ
મુ. વસો.

આદિતિ ૩ જી

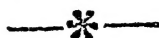
પ્રત ૧૦૦૦

આમદાવાદ.

ખાડીયામા " હિન્દુ પ્રેસ " મા મદેતા હરિપ્રચાર
પિતાબરદામે છાપે.

સવત ૧૯૭૧

સને ૧૯૧૫

કીમત રૂ. ૦-૧-૦

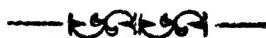
આ નાના પુસ્તકને પ્રસ્તાવનાની કશી જરૂર નથી કારણકે તેની કવિતાઓ વાચવાથી હેતુ તરત સમજાય તેવો છે, પરંતુ આ કામ પરમ ભગવદી મુરખી શેઠ અમૃતલાલભાઈની મદદની બનાવી પાર પામ્યો છું ને આ કવિતાઓ લખવામાં તથા કેટલીક કવિતાઓને ખેળવામાં, શોધવામાં તથા આ કાર્યમાં પુર્ણ આગ્રહથી મારા પરમ મીત્ર વૈષ્ણવ અચરતલાલભાઈનો પુરો ઉપકાર માનું છું, તથા પુરાણી મગનલાલ જગત્તે તથા પાઠાણીદાસ લલ્લુભાઈએ મદદ કરી છે તેથી તેમનો ઉપકાર માનું છું. આ મારો પહેલો પ્રયાસ છે તો છુવ ચુક સત્તજનો દરજુજર કરશે.

હી. આપનો,

વ્યાસ ગોવરંધનરામ લલુરામ,

(૩)

અર્પણ પત્રિકા.

મારા પરમસ્નેહી—

રા રા ખીરભાઈ મગનભાઈ કાપડીઆ. મુ. વસો.

હાથ નિવાસ અમદાવાદ સાકર બજારમા.

લાલભાઈ દલપતભાઈની મીઠામાં તાણાના કારખાનામાં
ભાગીદાર છે. પરોપકારી-મીઠાનચાર વિદ્યા વિલામી છે ને મારા
ઉપર પુરી મમતા રાખે છે તેમ દયાળુ છે વીગેરે સદ્ગુણ
યાદ આવવાથી તેમનું નામ આ લઘુ પુસ્તક સાથે જોડી
દુ મનર માર્ગિયું.

હી આપનો સ્નેહી.

બ્યાસ બોરધનરામ લલુરામ

(૪)

(દ્વી અર્થીં ઢાહરો)

તે રસમા શુભતાન અર્ધ, ચૈા દશ કીરતી કોટ,
દીવાળી દીપાવીને, પ્રતી પદ પ્રમુ રસ જોટ. ૧

(વસંતતીલકા)

વિઘા વિલાસી શુભ અમૃતલાલ વીર
આ વર્ષમા નવીન હર્ષ મજો અચીર
આયુષ્ય વૃદ્ધિ સુખ સમૃદ્ધિ અધિક પામે
શ્રીજી સહાય થઈ કીર્તિ અખંડ જામે.

(સરસ્વતીની સ્તુતી)

નમીએ નમીએ નમીએ તમને હે સરસ્વતિ
દુ ખ હરી સુખ કરી લે માન ઇશ્વરી રેક, (નમીએ) ૧
વિજય વિજય વિજય આપ માત માહરી
ચરણ શરણ સેવા નીત્ય કરીએ તાહરી (નમીએ) ૨
કર કૃપાય માત તું સેવા કરીએ તાહરી
મમ લેખ મદ ટાળો અર્જ માહરી. (નમીએ) ૩

(ઇશ્વર સ્તુતી)

વંદીએ વિશ્વંભરા ઝો વિશ્વના પતિ
તુજ કૃપા વડે બને સ્વદેશ ઉન્નતિ (૧દીએ) ૧
જો કૃપાળુ તારી થાય દષ્ટિ અમ બધી
તુર્ત તો વિપત્તિઓ ટળે ધણી ધણી
દોષ કાશ શોષ થાય દેવ અગ્રણી
ચરમાં રિચરમા ક્ષરમાં તુજ નિવાસ
સ્વ પ્રદાસ કર વિલાસ અદભૂતાકૃતિ (૧દીએ) ૨

(૫)

સત્ય પ્રેમને ઉમંગ તુજથી પામીએ

તોજ અધ.પાત કેરી ધાત વામીએ

શ્રી સરસ્વતી સુકીર્તિથીજ જામીએ

મિમે કમે મમે ધરે હામ

જન તમામ હામ હામ હરણુ સંસૃતિ (વંદીએ) ૩

અતિ અનાથ જાણી હાથ સાહી શ્રી હરી

દુઃખાળિધ મગન સ્વપ્રજાને તારી લે જરી

ઉત્સાહ પ્રેમ અમ વિશે ઉમંગ આદરી

ત્રાતા જાતા શાતા દર્ષ અધિક

રાગ બીક હરણુ ઠીક ધારીએ ધૃતી (વંદીએ) ૪

શિવબાનદ સુખકંદ જય કૃપાધના

સકળ કરો આર્ય બધુ કેરી કામના

વિકટ વિદ્મ જય થાય કામ હામને

રિક્તી સિદ્ધી બુદ્ધિ અભરા ભર

અજરા ભર તુજ પદપર રહે સન્મતિ (વંદીએ) ૫

(સ્તુતી.)

પરમ પ્રેમથી પ્રણામ સરસ્વતી કરૂ

વાગેશરી એ માત તારૂ સતવન હુ કરૂ

સુખદ દેવી ઇશ્વરી મધુર વાયની

કવિની કુળદેવી તું મયુગ વાહિની

પ્રમથી પુજાય દેવી સ્વર્ગ ગામીની

જેવી સેવી તેવી મહીગતી થઈ મતી

તુજ સતી ગાવું ઝુણુ હુ

(પરમ)

(૬)

એક કરે મહો છે અંથ શોભીતો આવી
રફરીકની મહીજ માળ ખીજે કરે રતી
યુગત કર કમળ વડે તું વગાડતી (પરમ)
વીણા જીણા તીણા સરર સરર સુર સાભળ
વિરાજતી પદમાસને તુ દિવ્ય ગામિની
આર્યદેવી બ્રહ્મસુતા જગત વ્યાપીની
અજ્ઞાન ટાળ જ્ઞાન આપ દાસ તુજ ગણી
તારી, સારી, પ્યારી, સુન ધારી, દે ભારી
ભારી, મતી સારી સુત તુંજ હું.

(રાગ મહાડ)

મહારાજ સયાજી પુજ્ય પિતાજી જીવે ધણુ જગમાય
આપે આશીશ તાજી રૈયન રાજી ગુણુ ગાય ગાજી જીવે ધણુ જગમાય
શ્રીમંત શ્રી સરકાર સયાજીરાવ રૂડા ગુણુધામ
ગુર્જર ના પતિ સુદ્ધ મતિ ગતિ શુદ્ધ અતિ અભિરામરે (મહારાજ)
વિદ્યા બાગ અથાગ ખીતાવ્યો શોભાવ્યો ગુર્જર ભાગ
વાધ વર શોક ત્યાગ કરી રાખ્યો વિદ્યા વિષે અનુરાગરે (મહારાજ)
વિદ્યા તરણના રસમય ફળને આપે ગરીમ શ્રીમત
અધિક ઉમળકો લાવીને ઉરમા આશીશ દે છે અત તરે (મહારાજ)
પુત્ર પવિત્ર જય કરે એવા હોજી જગસિંહરાવ
જયસીદ રાવ કરો જય જગમા બુદ્ધિનો શુદ્ધ જમાવરે (મહારાજ)
શિવાજીરાવ સયાજી સમા થજો ધૈર્યસીદરાવ દ્રઢ ધીર
ઈંદીરા રાજા પુત્રો પુનીતા પામજો સુખ અચીરરે (મહારાજ)
હા મહારાણી ચીમના બાઈનુ વધો અખંડ સૌભાગ્ય
પુત્રવતી મહા માનવંતી બની તોત્ર થજો હું ખ ત્યાગરે (મહારાજ)

(૭)

જે રાય કરો ગાન્ય વિશે કવિ કો વિદ જન પોપાય
તે રાય વૈભવ પામે વડો વળી વિશ્વ વિષે વખણાય રે (મહારાજા)
વિક્રમ ભાજ હરીચંદ્ર જૈવા કરો પ્રજાહિત કામ
પદ્માવતી પદ પુષ્ટ કરો રાખો આપનું નવખડ નામરે (મહારાજા)
શિવાનંદ આનંદ ધરીને ઉરથી આશીશ આજ
રાજા તાજનુ તેજ વધો રહો લાખેળી લોકમા લાજરે (મહારાજા)

કવિત.

મેધના સમાન આપ મન છે ઉદાર મોટું
સાગર સમાન ગુણ ગભીર ગણાય છે
રાજનીતી જાણવામા રૂડી રીતે રામ જેવા
પાણ સમાન શત્રુ જીતવા પંકાઓ છે
ભુગોળ ખગોળ વિદ્યા ભેદને જાણેલા આપ
માનવતા રાજઓમા મુખ્યજ મનાઓ છે
ઠહું કવિ શિવાનંદ શ્રીમત સયાજી સુણે
ઈંદ્રને સમાન જોતા અમને જણાઓ છે

(વિદ્યા મહિમા.)

(શાર્દૂલ વિક્રિંડિત છંદ.)

માતા તુલ્ય સગ પોપણ કરે પાળે પીતાની પટે
ક્રાતા તુલ્ય વિનોદ કારી વળી તે ના આપદામા હટે
વિસ્તારે જશ દ્રવ્યદાન બહુ દે સન્માન આપે ધણુ
વિદ્યા છે સુર કલ્પ વૃક્ષ સરખી શા ? ગુણ તેના ગણુ.

(ઉપજ્ઞતિ છંદ.)

છે ચાર વેદો પડ અગ ગાય, વિદ્યા મિમાસા વળી યોગ્ય ન્યાય,
સદ્ધર્મ શાસ્ત્રો પછી છે પુરાણ, તે ચૈદ વિદ્યા સમગ્રે સુખાણ,
શિક્ષા-તથા ઠક્ષ્ય નિરૂક્ત છદ, જ્ઞેતિપતે વ્યાકરણ પ્રબંધ,
પડાગતે વેદ તથા ગણાય, એવી રીતે સન્નન સર્વ ગાય.

(વિદ્યાર્થી થતા લાભ વિષે)

(દાહરો.)

સર્વ સુણો વિદ્યાર્થી વિગતે ધારી વહાણ
ભણજે વિદ્યા ભાવથી ભણવામા છે માત્ર
જન્મ ધરી જન જગત્મા મળવા ઉત્તમ જ્ઞાન
ભણત જેહ ભણે નહી સમજે પશુ સમાન.
અક્ષરને નહિ ઓળખ્યો એ તો આજે અધ
સુણીને સાર સુઝે નહિ તો જે કાને બધ
ભણવાથી બુદ્ધિ વધે સાર અસાર જણાય
વસ્તુ સત્ય અસત્યતે પોતાથી પરખાય

(વસંતતિલકા છંદ.)

વિદ્યા પડે અધિક શ્રેષ્ઠ પદે ચઢે છે
વિદ્યા થકી વિવિધ હુનર આપડે છે
વિદ્યા થકી જશ મળે મહિમા મહાન
વિદ્યા સમાન ધન કોઇ નથી ધિમાન.
વિદ્યા થકી ગ્રહ તણી મણત્રી કરે છે
વિદ્યા થકી જળધિમા જન સચરે છે.

(૬)

શોધાય સુખી તળથી ધનના નિધાન
 વિદ્યા સમાન ધન કોઈ નથી ધિમાન.
 સુવર્ણ વાળી ભૂમીકા જગમા જણાય
 સુવર્ણ ધારી બનતા સુખથી પમાય.
 સુવર્ણ કે વપુ હશેજ વિવર્ણ વાન
 વિદ્યા સમાન ધન કોઈ નથી ધિમાન.
 વિદ્યાથી બુદ્ધિ પરિપુર્ણ પ્રકાશ પામે
 બુદ્ધિથી જ્ઞાતિ મન મંથ્ય અનેક જામે.
 જુક્તિ વડે સરસ સાધી શકે સુકાન
 વિદ્યા સમાન ધન કોઈ નથી ધિમાન.
 પાતાળમા પણ પ્રવેશ કરે પ્રતાપી
 આકાશ કાળ અણુમાપ શકેજ માપી
 વિદ્યા થકી ગગન ચારી રચે વિમાન
 વિદ્યા સમાન ધન કોઈ નથી ધિમાન
 વિદ્યા થકી વન પશુ વશમા કરાય
 વિદ્યા થકી બધી વનસ્પતી ઝોળખાય.
 વિદ્યાથી પામી શકશે જન તત્ત્વ જ્ઞાન
 વિદ્યા સમાન ધન કોઈ નથી ધિમાન.
 જે થાય છે નવનવા નિત્ય નિત્ય શોધ
 વિદ્યા પ્રતાપ થકી થાય ઠવિ મહાન
 વિદ્યા સમાન ધન કોઈ નથી ધિમાન.
 વિદ્યા થકી જરૂર દુર્ગમ દુર્ગ લે છે
 સામ્રાજ્ય થઈ સરસ છત્ર શિરે ધરે છે.
 સનમાન પામી શકશે વળી ખાન પાન
 વિદ્યા સમાન ધન કોઈ નથી ધિમાન.

(૧૦)

જો શબ્દ કોષ કદિ ગુપ્ત રહે રખાય
તો દ્રવ્ય કોષ કદી પડિત ના ચઢાય.
તે જેમ માગી નિજ કોશર્થ આગ પાય
સુખે કરી કર વિધે કુસુમો કમાય

(દોહરો.)

જન્મ ધરી જન જનિમાં ન ચઢ્યુ વિદ્યા નુર
જ્ઞાન પુછ સમ તેહનુ જ્ઞાન વ્યર્થ જરૂર.

(નિશાળે જવાનો સુબોધ) રાગ ગરબી

સંચરીએ સ્થિર ત્યા હરીએ નિત્ય નિશાળમાં સચરીએ ॥ ૧ ॥
માત પીતાને પ્રણામ કરીને પ્રેમ થરી પગલુ ભરીએ ॥ નીત ॥ ૧ ॥
લેખણ પારી દ્વંદ્વર ખડીઓ તેને લેતા નવ વિચરીએ ॥ નીત ॥ ૨ ॥
હક પકડીને હાગતા ન પડતુ કલેશ જતા કદી ના કરીએ ॥ નીત ॥ ૩ ॥
સગ્ન પણા ॥ સ્વમાત વરતા મે દુર્ગુણથી તો સદા ડરીએ ॥ નીત ॥ ૪ ॥
શિક્ષક કેરી શીખામણ સુચીએ એજ રીતે પછી આચરીએ ॥ નીત ॥ ૫ ॥
મોટાની મગજદ ન મુકરી રાજ રહે એમ ઉચરીએ ॥ નીત ॥ ૬ ॥
ભા ॥ સહીત ભલુ ભણતર ભાગીએ પગની ॥ એને પરદરીએ ॥ નીત ॥ ૭ ॥
વિદ્યાર્થી મળગ અંતીક વગઇ જેખમ એમા નથી જરીએ ॥ નીત ॥ ૮ ॥
સિવાન દત્તી શિક્ષા સુચીને સદ્યુગુને ભાઇએ સચરીએ ॥ નીત ॥ ૯ ॥

(કાત્રી કલંક)

ભણેલો છ ॥ ૧ ॥ કંટુએ-અલ્યા કેમ રહે છુ તુ ધેર નીવાળે કેમ નથી આપ્યો
ભણ્યા વિના ॥ શી થારો પેર ॥
ભણેલાને બહુ મળે માન ॥

વળી અમણને અપમાન ,,
 અમણ મુજી—રમવામા બહુ રહ્યો છે સર. નિશાળે હું તો નહિ આવુંરે
 ત્યાં રહીને આવો શા માર, ,,
 ગીલી પતંગતી રમત, ,,
 ઘેર બેઠા કરીશુ ગમત, ,,

છગન—ધિક ધિક તુને આ વાગ. નિશાળને તેં શીટકરીરે.

ઘેર બે । કરીશ શુ કાજ ,,
 તને લક્ષ્મીની થાશે હાણુ, ,,
 વળી મનુષ્યમા થાશે હાણુ, ,,

મુજી—જાનડાંહો જાણ્યો તુને આજ. નોકરી મારે નથી કરીરે

મારે ઘેર ધણુ છે કાજ, ,,
 ભલે વધશે તારી લાજ, ,,
 ભાણી ભાણીને જાની જાઓ આજ, ,,

બાપ—કેમ રમ્યા કરે છે ગમાર. નિશાળે કેમ નથી ગયોરે.

ઘેર રહીને થયો છું ચમાર, ,,
 કેમ બખત તું જાત હરામ, ,,
 ઘેર રહીને ફરતા ફરે આમ, ,,

જા જા નિશાળે આવાગ, ,,
 એમ કહીને લપડ માગી ચાર, ,,

મહતાજી—અધ્યા કેમ :હો તુ ઘેર નિશાળે કેમ મોડો આવ્યોરે.

તારા બાપ કરી શી પેર, ,,

છગન—સાહેબ મુજીને મુજ એક બોલ બજારમાએ ફરતો હોતો

એના બાપે મારી જ્યારે ઘોડા, ,,

ત્યારે આવ્યો એ મારી સાથ, ,,

નીકર બીડતો મુજ સામે બાથ ,,

(૧૨)

મહેતાજી—અરે મુરખ નાહન, એવું તે કૃત્ય શું કયું રે

મુળજી—જનાદોને મુને આવાર, હવે મને સાભળ્યું રે

મહેતાજી—ના માર તુને આવાર, એવું તે કૃત્ય કયું રે

મુળજી—મારા બાપે કહ્યો છે ગમાર, હવે મને સાભળ્યું રે

વળી રમતામા રહ્યો નથી સાર

(ભુજંગી છંદ.)

અહો! બાળકો આ કહુ વાત જોહ

તમે રાખજો ચીત્તમા ધારી તેહ

નૂવાનો થતા તે નહિ ભુજી જાજો

બણીને પ્રભુના ભના ભક્ત થાજો ॥ ૧ ॥ ટેક.

સમે જાણી નિશાળમા નીત્ય જાજો

શીખો સારી રીતે સત સ્વસ્થ થને

ગુણો મેળવી સદગુણીમા ગણજો ॥ બણીને ॥ ૨

શીખો શબ્દ શાસ્ત્રો શીખો શુદ્ધ નીતિ

શીખો ભૂમીવીની ભલી ભાવ ગતિ

દુષ્ટાણુ પ્રભુની સ્ત્રા કીર્તી ગાજો ॥ બણીને ॥ ૩

ગણીતા ગણીને ગણો પુન્ય પાપ

કમાયા ખરૂં શુ કરો તેનું માપ

નભે સર્વદા તે કમાણી કમાજો ॥ બણીને ॥ ૪

જાણી જાણજો અક્ષરો મોતો જોવા

ભણી શુ ? શક આગસુ કોઈ એ ॥

ભણુ માન પાત્રી ધીમતો મનાજો ॥ બણીને ॥ ૫

નહિ આવડે તોય મજ્યા રહેવું

ગયો થાકી હુ એમ તો ના કહેવું

ધરો હાથ હૈયે ન કાઈ મુજાજો ॥ બણીને ॥ ૬

(૧૩)

ખગેજે ખરેખાત વિદ્યા ખરી છે
 પ્રભુના મહીમાથી ભારે ભરી છે
 ધરી ચીતમા ધર્મને પંથ ધાળે ॥ બણીને ॥ ૭
 દુ ખી દેખી કાન દયા દીલ લેજો
 ભુખ્યો ભાળીને અન્નનું દાન દેજો
 પિપાસાથી પીડાય તો પાણી પાળે ॥ બણીને ॥ ૮
 સદા માનજો શીખ શિક્ષા ગુરૂની
 પૂરી રાખજો ભીતી તો શ્રો પ્રભુની
 દુરાચાર દેખી દુરેથી ડગજો ॥ બણીને ॥

(દોહરા.)

બણવાથી ભુદ્ધિ વધે સાર અસાર જણાય,
 વસ્તુ સત્ય અસત્ય તે પોતાથી પરખાય.
 ચોપડીઓ રૂડી રચી મળી મોટા વિદ્વાન;
 મહીમા પરમેશ્વર તણે તેમા સ્થાને સ્થાન.
 પાપ કરે તે પાપીઓ નરક વિષે જાનાર,
 પુન્ય કરે તે પરમપદ પામે નરને નાર
 એવો છે ઉપદેશ બહુ તે ચોપડીઓ માણ,
 નાતિકની નીદા ધણી લખી દીસે જન ત્યાપ.
 કેટલાય કે જે પીવે તેને પશુ પિત્તાર,
 છે ચોપડીઓમા લખ્યો રમવો નહિ જુગાર.
 પ્રાણી ઉપર પણ દયા રાખો રૂડી રીત,
 ચીજ ન કશીએ ચોરવી પ્રભુ ઉપર ધરી પ્રીત.
 સેવા માત્ર પિતા તણી સ્નેહ સજો સદાશ;
 સુખ એવી શિખામણે વાચનમા વંચાય.

(૧૪)

આ સંસાર અસાર છે મોન તણો ભય ને ઠક્યું રે
 એવો છે ઉપદેશ બહુ ભજવા શ્રી ભગવાન. પશુ રે
 અત સમે આ જીવનુ સાચુ સચું ન કોપડું રે
 એ અવસર સાચા સગા એકજ ઇશ્વર હોય મન્યું રે
 ભૂલી એવા જ્ઞાનને, ઉલટે મારગ બળ,
 કુસંગ કારણ તેહનુ જોતા એમ જણાય.
 સત્ ઉપદેશ સુણે ધણે પશુ જો કરે કુસંગ,
 એના અતરમા ચઢે કુસંગ કરે રંગ
 માટે નાસ્તિક નર તણો કરશે નહિ વિશ્વાસ,
 પાપ ન કરશે કોન દીન ઇશ્વ નો ધરી ત્રાસ

(એ બાળાઓ શાળામાં નીચેની ગરબી ગાતી હતી.)
 ગરબી.

જે ન ભળ્યો ગમાર સજની તે નગ્ને ધિકાર
 ખોયો એજેરે અતાર સજની તે નરને ધીકાર ટેક ॥ ૧
 હજાર હસની પકિત વચ્ચે અગસો એક બલાય
 થીતોની વચ્ચે મુગ્ધ આમ તેમ અથડાય સજની ॥ ૨
 વિદ્યા રૂપી અમૃત ફળનો રસ આખ્યો ન લગાર
 દુરશુદ્ધિમા દોડ્યો દાડી હરકત વેડી હજાર સજની ॥ ૩
 જોણે માત ખીના પી સેવા કરી નહી તલ ભાર
 થતોવ્રતા પતિને મુકી નામ ધરાવ્યુ જાર સજની ॥ ૪
 જેવા આગળના કુલોમા સુવાસનો નહી સાર
 દીન દેખીને દયા ન લાગ્યો ધ્વજ ભુમી ભાર સજની ॥ ૫
 થશુ હાત તો પરને કાજ ઉપાડી ચાલત ભાર
 પરમારથના કામ કર્યા નહી વણસાડ્યો વહુપાર સજની ॥ ૬

(૧૫)

તો વસ્ત્ર પખાગત તે ઉપર નરનાર
કહે શી શિક્ષા જે મુખનો સન્દાર સજની ॥ ૭
અધુરી કેળવણી લીધાથી થતું રૂળ.

દાહરા.

સદ્ગુણ દુરગુણ હોય કે, જનમાં બેઠે જરૂર,
સદ્ગુણ સધર્મએ સદા, દુઃગુણ તણએ દુર ૧
પણ એવા છે કેક તો દુઃગુણને લેનાર,
સાર તણને આગળી, રાખે જેમ અન્નાર. ૨

હરીગીત

છે હાલ હાલકા પાત્ર, તેની રીત સહુ જન સામજો,
તે અલ્પ કેળવો વધ, ઉરમાંથી રાખે આળજો,
સઠ કરે ગાગડે ગૃહી જેમ ગાંધી થઈ કરે, ૧
વડપણ જણાવા બાત રિરે, પાધ પિતાની ધરે.
અભિમાની થઈ ઉત્તમ જનોની રીતમાંથી તે ગયો,
મનમાંહિ જાણે મૂખ જે હુ, સત્ય સધરેનો થયો,
નિજ કેશ કરે વશ તણ, પાપાક અવનવા ધરે, ૨
મારતર ઠહ્યાથી મનાં પે, દક્ષક કુલાતો બહુ ફરે
ચરમા ચઢાવે ચક્ષુએ, અભિમાની આખો છે છતી,
લે લાકડી કર માલી જાણે ભાગી ગણ પગની ગતી,
વળી પાટલૂન પહેરાને, પગમાંથી બુટ પછી ધરે, ૩
વય પાંચડી લાયક છતાં, સિર ટોપી ધરીને સચરે.
કાંટે પહેરે કાંટ કાંતર વેશ દિસે બાંડીઓ,
મારતર ઠહે સહુ મિત્ર પણ જન તો ગણે સૌ મારીઓ;

માસ્તર તણા ધરમાહી હાક્ષા કુસ્તી કરતાં હોય
 લક્ષાધિપતિની તુલ્ય મનમાં, તોર તેને તોય છે.
 માઆપની મરજદ તો, રાખે નહિ રજ માત્ર તે,
 ફક્ત ધર્મ ફક્તે ફરે શણગારીને નિજ ગાત્ર તે,
 જન વૃદ્ધને વહેમી કહે, બહુ બુદ્ધિ પોતામા ગણે,
 માઆપની અભિમાની તે, સાચી શીખામણુ નહિ સુણે
 સુધરેલ એ જણાય જ્યારે, છોડી દેજ સ્વધર્મને,
 ચીરટ ને શિગાર કુકે, એવા કરે કુકર્મને,
 અંગ્રેજ તો રવિવાર પાળે, ધર્મનો દિન જાણીને,
 નિજ ધર્મ કરા નિસનુ, નહિ બાન પાપી પ્રાણીને
 હું કેણુ? મારી જાત શી? મુજ કોણુ માને જાય છે,
 અંગ્રેજને અભિમાન છે, સુધરેલને મન શાપ છે,
 હયા અમે આ દેશીઓથી, એમ અંગ્રેજોને ગણે,
 સમાન હક આપે નહિ ભણુતર ન જોડે રહી બણે. ૬
 સારા ગુણો ન આવડે, નીચાથી નીચા થાય છે,
 સુધરેલમા ખપવા ખરા, સ્વધર્મથી શરમાય છે,
 જો હોય માતપિતા ગરીબ, ધનાદિ રહિત જણાય તે,
 સુધરેલ કે બગડેલ કહીએ તે થપી શરમાય તે. ૮
 સુધરેલને જન કોષ મળવા ઘેર તેને તો મયો,
 ત્યા એક ડાસા ગરીબને, નિરખી ધણો વિસ્મય થયો,
 પૂછ્યુ જને આ કોણુ છે, સુધરેલ સુણતા તે સમે,
 હજાવે રહીને બોલીઓ, એ મનુષ્ય ગણ્યો છે અમે. ૯
 ડાસે સુણ્યુ તે કાન ધરી, ચિત્ત રીસ ચઢી ધણી,
 જોયે સ્વરે તે હૃદયર્થો હુ એની માનો છુ ધણી,
 ધિકાર એવા પુત્રને, વિદ્યા ભણ્યો તે વ્યર્થ છે,
 માતાપિતાને ન ગણે, એ તો ધણો અનર્થ છે. ૧૦

પથર હોતોને વિષે મળે તો નમસ્કારની રીત ખચીત છે,
શિયાળા કથીજ સલામ ને, રાતોની રીત ખચીત છે,
વિષ ન્યારે વિષ ને, સલામ કર એક કરે,
રીત તો વિપ્રોત નિસે, અસુરને ઉચીત કરે. ૧૧

અગ્રેજી ભણતરના લગરે કયાં નાસિકતા નથી,
અધુર ભણી નાસિક થયા, વિદ્યા વગોવે તે થકી,
અગ્રેજી ભણનારા ધણ, નિજ ધર્મમાં દલ દોષ છે. ૧૨

તુલ્ય તુલ્ય શુદ્ધિ હોય હલકી, તેડ તો વહી નાચ છે,
પણ અચળ પવન તુલ્ય તેહ સ્વધર્મમાં સ્થિર થાય છે,
વળી દેગકાળ અનુસરી ઉદગર્ય ઉદમ કામ્યે,
પણ માક્ષ તો સ્વધર્મથીજ છે, વક્ષમાં તે સ્થિર છે. ૧૩

તણ કેદ ભાગ તમાકુ તજવી, ભાપણો એવા ભણે,
પોતેજ પણ પાળે નહિ, બકનાર એવા બહુ બણે,
વળી રાવસાહ્ય પગી પામી, ન્યય બીજનો કરે,
પોતા તણો તો ન્યાય તે, નહીં કો કળે કદિયે ધરે. ૧૪
નિજ પપતો ને પુણ્ય દિસાય કદિયે મેળવ્યો,
હુ કયાંથી આવ્યો? જઇશ કયા? નહિ જીવે તેમા મેળવ્યો;

દુર્લભ ગણે છે દેવ એવો, આ મળ્યો નર દેહ છે,
તે પામીને કરવાનું શું, ન તપાસ મીઠો નેહ છે. ૧૫
પગ પહીંચો પણ પેટ ભર ન, કાજ ઉઘન તો કરે,
સ સારમાં મુખ ભોગવે, તથી ન ભવજળ તે તરે;
પ્રભુ ભકિતને શુભ ધર્મ તે, નર દેહમાં અઘ શકે,
ફળ તેનું તો ઉત્તમ અપાર, અખડ અચળ થઇ દકે. ૧૬

હાલુરો.

છોટી ઉમરના છતા, આવી મોટી વાત;
વિવેક ધરી વિચારજો, ભણા થઇને બ્રાત્રુ.

(૧૮)

જે પ્રભુએ રક્ષણ કર્યું, ગર્ભવાસમાં છે,
જન્મ પુર્વ જોણે રચ્યું, માના સ્તનમાં
આજ સુધી પશ્યું એ પ્રભુ, આપે છે આ
જાત સ્વપ્ન સુષુપ્તિમાં, રક્ષણનો કરનાર.
તેજ પ્રભુ તમ કારણે, વરસાવે છે મેહ;
જે ઉપકાર ગણે નહિ, હુણુ હરામી તેહ.
પ્રભુ આજા ઉલ્લંઘીને, વર્તે જેહ સ્વચ્છંદ;
મુરખમા મુરખ ગણે, તે માણસ મનીમંદ.
જોવાની કે શ્રવણની, શક્તિ ખેંચી લેય;
મનુષ્ય મિચ્છારો શુ કરે, દુ.ખમા દીન કાઢેય.
વનમા વેતી વૃક્ષનો, છે જેને અવતાર,
તેવું તન જો હોત તો, શુ પામત સુખસાર.

(પુણ્યતામા.)

કદિ પશ્ય પ્રભુનો પાડ ન છુલો,
શુભ સરજ્યો આ નગ દેહ અમુલો.
આધક ગરજ છે એની અંતે,
નહીં છુત્તવું કદી તેહ બુદ્ધિવંતે.

(હરીગીત.)

અતિ જગતી જન જેહ હતા, જુગતી ન કશીએ જાણતા,
રંગે કરી નીજ અગ રંગી, વસ્ત્ર એજ વખાણતા;
વિવિધ પ્રકારની વસ્તુ, હિંદુસ્તનયા જાતી હતી,
ત્યારે વિદ્યાવત દેશમા, ઉપયોગી એ જનને થતી.
બ્યાકરણ આદિ સર્વ વિદ્યા, વળી કળા કૌશલ્ય તો,
આ દેશમાથી ત્યાં ગયા, પામ્યા અધિક પ્રાપ્ત્ય તો;

(૧૬)

વળી વિગડતી થઇ ઢળા, શુષ્કિતિ અન્યાયી થયા,
 કર એ સુખ્યા લાંચીઆ, દિલમાં ન દીન ઉપર દયા.
 પશુ ની નિજ ધર્મને સુખથી નહિ પાળી શકે,
 એ ન જન સતાપ પામ્યા, તસ્કરોથી તે તકે;
 મરે કરણા કરી, શુભ રાજ તેથી આ મરુ,
 સત સુખથી સંચરે, દુષ્ટો તગ્નું દુખ ગમુ.
 રામ વધ્યો વિલા વધી, વળી ચોર છુટારા ગયા,
 તે ભણુને આ દેશ ઉપર, પુણું શ્રી પ્રભૂની દયા;
 આ રાજ્ય જેવું ન્યાયી બીજુ, છે ન એવુ પ્રીછને,
 તે કારણે આ રાજ્યનુ, કલ્યાણ ઉરમા ઇચ્છને.
 પશુ વાક દેશી તણો, જે આળસ પડે રહ્યા,
 સદ્ધર્મ છોડી કૈંક તો, આસ્તિક મટી નાસ્તિક થયા,
 દાસત ગઇ પરદ્રીપમા, વળી ધર્મ પશુ ધસી ત્યા મથો,
 મધુવાન આદિ અધર્મ મોટો, અહિં આવીને રહ્યો.
 મધુમાસ મુખમાજ લે નહિ, એવી મંડળી ત્યાં થઈ,
 લવ વખતમાં તો વીસ લાખ, મનુષ્ય સખ્યા થઇ મઇ,
 એ નામ “વેળટેરીયન્સ” કરે ન માસાહાર તે,
 આધાર રાખે અનનો, મધુને કરે ધિક્કાર તે.
 એવી રીતે એ દેશમાં શુભ, આચાર ફેલાયો આપણો,
 આ દેશમાં અપવિત્ર તો, આહાર પસરે છે ધણો;
 અવતાર ઉંચા કુળમાં ધરી, કર્મ તો નીચા કરે,
 સ્વધર્મ પર શ્રદ્ધા નહીં, ભગવાનનો ભય નહિ ધરે.
 વિદ્યા તણો નહિ વાંક લેણ, કુસંગથી વહી જાય છે,
 શુદ્ધ બુદ્ધિ નહિ અધુરૂં ભર્યા, એવીજ એવા થાય છે;

હે ! બાલકો ! રનેહે સુણો, સૌ વાતનો એ સાર :
 ભાવે પ્રભુ ભક્તિ કરે, તજવા ન સદ આચાર છે.
 આ લોકમાં પર લોકમાં, તેથી તમે સુખ પામશો,
 આ નાશ ત જગત થકી જે, અચય પદ તે જામરો,
 ભણતર ભણ્યાનું નેજ ફળ છે, એમ અતર જાણો,
 નારિતઠ તણુ ધિકાર જાન, જરૂર એવું જાણો.
 મામાપની સમા સજો, સૌ કાળ પુરા રતદથી,
 પીય ન કરશે પ્રાણને દુનિના વિષે નર દેથી,
 તજો તમાકુ ભાગ માજમ, અશીષી અમગા રહે,
 જન થઈ તમારા જીવનું, જો પિતમા રાડ ચલા.
 વળી કરજ તો કરશે નરિ, છે કષ્ટ ઝાઝું કરજમાં,
 ધન ધીરનારા ધીરશે, તે વ્યાજ કેરી ગરજમાં,
 મોટા વરા નહિ માડશે, કુટુંબ થઈ કુનાઇને,
 વિષ ખાઇને જન કૈક મુત તે, કરજથી અકળાઇને.
 સોના રૂપાના અગ કપન, નરિ ધરેગા ધારી,
 મૃત્યુ વિનાનું મોત ઉપરે, ભાઈ એમા માન રો ?
 સુખથી અધિક ન ખાઇએ, રાગ હાન એ થકી,
 વળી સ્વસ્થ વસ્તુ વાપરો, તન સ્વ છ રાજે તે થકી,
 મન મલીન થરો મલીનતાથી, રના રસ્થ જો કરો,
 પ્રભુ કેરી પુજા વિષે નિત્ય અધર્મ રીતે અનુસરો.

દોહરા

સુધરેલાને સૌ ગમે, અજોનોની રીત,
 કરવા દે નીજ નારને, પરનર સાથે પ્રીન.
 એકાદે વાતો કરે, જોડે કરવા જાય,
 નુકસાને નેય પાળુ મન - આ નરિ, માય

હર અલીને કૈંક તો, આલે ચાટા મણી,
 નિર્લજ કહિ નિંદા કરે, તે ॥ સૌ જન ત્યાહી.
 પોતે પશુ પરનારની, સાથે ગામે રનેહ,
 એકાંતે વાતો કરે, જુવાન વયમા તેહ.
 દારને વળી દેવતા, ભેગા ન રહે જેમ;
 અતિ સહવાસે અગના, પરનર સાથે તેમ
 શાણુ છે જે સાહેબો, રાખે ઉત્તમ રીત,
 વિપરીત સહુ રીતીન, ધિક્કારે છે નીત.
 આજે દેશી આપણા, રાખે ઉનટી રીત,
 કરવા દે જે નારને પરનર સાથે પ્રીત.
 પરતાયા છે તે નરો, પ્રેમદા ગઈ પરતાય,
 મેલી પતિ શ્રીમતને, નિર્ધનને કરી નાય.
 આકર હોય રસોઇયો, ક્ષત્રી ઘેર ખવાસ,
 બૈરા બગડે તે થકી જો રાખે સહવાસ.
 દેખે એવા દાખલા તોય ન ઉધડે આખ;
 દાંત્ર સુધારાની પડે, જેની આખે જાખ.
 મારી નારી છે સતી, ઉચરે મોઝે એમ,
 જતી રહી તેના થકી, જેઓ વદતા તેમ.
 માતા ભગની કે સુતા, જો વય હોય જુવાન,
 તે જોડે નહિ બેસવુ, કદી એકાંતે સ્થાન.
 મિત્ર પવિત્ર ન માનવો, આ અવસરમાં કોય;
 ધન નારીના લોભથી, કૈંક હિતસ્વી હોય.

(૧૨)

છોકરાંએ કરવાની પ્રાર્થના.

॥ હે પરમેશ્વર તું સત્ય, મંગલ, સર્વ ઠેકાણે વ્યાપી રહ્યો ^{વીર;}
(તારી મુર્તી કે આકાર નથી) તું પરમ ચૈતન્ય રૂપ, મહાસમર્થ ^{ક્ષીર.}
તારી કૃપા અપાર, તારો મહિમા અપાર, તારી શક્તિ અપાર છે. ^{હાર}

હે મહાધિરાજ ! તને સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કરું છું.

હે દયાસિંધુ ! આ જગત તેં સરજ્યું છે. આકાશમાં સૂર્ય,
ચંદ્રમા, ગ્રહ તથા તારા એ બધાં તે ઉત્પન્ન કર્યા છે. આ પૃથ્વી,
સમુદ્ર, નદી, સરોવર, પહાડ, ઇત્યાદી અસખ્ય વસ્તુઓ તેં સર્જ
જી છે. જુદા જુદા જીવોને ઉત્પન્ન કરીને તેઓના પોષણને માટે
તેં યથાધર્મીત ગોઠવણ કરી છે, અમારે ખાવાપીવાની તથા અન્ય
પ્રકારના સુખ મળવાની વસ્તુને અખુટ ભંડાર તેં બરી મુકેલો
છે. આ તારો અમારા ઉપર કેટલો બધો ઉપકાર તથા દયા છે !
એનું વર્ણન હું રજા બાગક થી કરું ? તું પીતા પ્રભાણે મારી
સંભાળ લે છે. હું તને દેખતો નથી પણ તું મને જુએ છે. મને
વિશ્વાસ છે કે તું સત્ય છે. તારી આજ્ઞા પાળવી એ મારો ધર્મ છે.

હે મહાધિરાજ ભક્તવત્સલ ભગવાન ! હું તારે શરણે આવીને
તારે ચરણે માફ મસ્તક નમાવીને માગુ છું કે તું મને એવી રૂઢી
બુદ્ધિ આપ કે હું સદાકાળ તારા મંગળ નિયમ, તારી સુશિક્ષા
પાળું. જુઠા કામથી દુર રહું, જુઠું બોલવું, કાંઈના શરીરને કે
મનને દુઃખ દેવું, ચોરી કરવી એ સધળા પાપકર્મથી વેગળા રહું
ને અનીતીને રસ્તે ચાલું નહિ. તેં મારી સંભાળ રાખીને બધું
સુખ આપ્યું છે તેનો હું મારા અતઃકરણથી તારો પાડ માનું
છું. હે પ્રભો તું સધળાં પાપ માફ કર અને માફ મન પવિત્ર
કર ખોટી ઇચ્છાઓ ન થાય તથા દુષ્ટ અને પાપ ભરેલા વિચાર

(૨૪)

(જાહેર ખખર.)

નીચે મુજબ પુસ્તકો પ્રકાશમા આવેલાં છે:—

નામ.	કીમત.	ટપાલ ખર્ચ
વિદ્યાર્થીને કાવ્ય સુબોધ.	૦-૧-૦	૦-૦-૬
ગદ્યસાહજી જીવનચરીત્ર કાવ્યરૂપે.	૦-૧-૦	૦-૦-૬
ગાયત્રી અરજી કાવ્યરૂપે.	૦-૦-૩	૦-૦-૬
મુખાષ મનોહરકાવ્ય.	૦-૦-૩	૦-૦-૬
મિત્રવિલાસ કાવ્યરૂપે	૦-૧-૦	૦-૦-૬
વિહારીલાલજીનું વીરહ વર્ણન.	૦-૦-૬	૦-૦-૬
કન્યાવિક્રમ નિષેધ કાવ્ય.	૦-૦-૩	૦-૦-૬
મોતીલાલજીનાનો સ્વર્ગવાસ.	૦-૦-૦	૦-૦-૦

અપ્રકાશ પુસ્તકના નામ.

ચોસઠ કળા કાવ્ય.

બોધ રસીકો માટે

ગુજરાત રટણ.

મણીખાનો રૂડી

વિદ્યાર્થીને કાવ્ય મઘ.

વિદ્યુત વીરુશિક્ષા

કાવ્ય કલ્પતરુ.

રેને કે

ઉપર મુજબ પુસ્તકો વૈશ્વવ ધર્મના વસંત, ધર્મ...

નીચે જાહેર કરનારને ત્યાંથી રોકડી કીમતે મળશે. નોટપેડ પર લેવામા આવશે નહિ. ટપાલખર્ચ જુદું. સામટા મ ગાવનાર કમીશન આપવામા આવશે.

કેશવ

}

ગોરધનરામ લલુરામ વ્યાસ

